Nota van beantwoording

Samenvatting en beantwoording zienswijze naar aanleiding van het voornemen aanwijzing tot gemeentelijk monument voor het Haarlemmerdijk 146.

Op het verzoek om zienswijzen (d.d. 13-12-2024) deed de voormalig eigenaar een beroep om uitstel van de reactieperiode tot 15 maart. Reden is dat de woning wisselde van eigenaar. Gezien de geplande eigendomsoverdracht kregen de eigenaren een verontschuldiging voor een termijnoverschrijding (d.d. 24-1-2025). De zienwijze van de huidige eigenaar werd op 14 maart 2025 ontvangen per mail. Deze zienswijze wordt in dit document samengevat en beantwoord (cursief). De zienswijze wordt toegevoegd in de bijlagen van de besluitvorming.

1. Geen grondige inspectie door de gemeente of vereniging, de besluitvorming is niet gebaseerd op een daadwerkelijke inspectie en deskundige beoordeling van de gemeente.

Op het verzoek om locatiebezoek (d.d. 26-2-2024) is door de voormalig eigenaar niet gereageerd. Vervolgens heeft Monumenten en Archeologie bouw- en architectuurhistorisch (archief)onderzoek verricht om tot een beschrijving te komen. Deze werkwijze is niet uitzonderlijk.
Nadat de zienswijze (d.d. 14-3-2025) werd ontvangen door Monumenten en Archeologie heeft de afdeling opnieuw het verzoek ingediend om het pand te bezoeken. Op 7 mei 2025 bezochten twee bouw- en architectuurhistorici van Monumenten en Archeologie het pand. Dit bezoek heeft geleid tot aanvullingen op en aanpassingen van de aanwijzingsbeschrijving. Echter heeft dit niet gezorgd voor een wijziging van de beantwoording van de selectiecriteria. De geconstateerde monumentale waarden blijven gehandhaafd.

2. De voorgevel is niet origineel en meerdere malen hersteld/vervangen. De voorgevel stamt niet uit 1891, maar uit 1916. In de vergunningsaanvraag van 1891 is de indeling van de voorgevel anders dan de huidige situatie. Dit suggereert dat de voorgevel niet uit 1891 is. Het is dan ook incorrect dat enkel de winkelpui is aangepast in 1916, de hele gevel is vernieuwd. Verder heeft de voorgevel door de jaren heen diverse wijzigingen ondergaan:
    a. De stalen balk in de voorgevel is vervangen, waarschijnlijk na 1961;
    b. De schade aan de voorgevel is mogelijk veroorzaakt door de verwijdering van oude reclameborden;
    c. De huidige ramen in de voorgevel zijn niet origineel en de glas-in-loodramen zijn verdwenen;
    d. De ornamenten op de voorgevel zijn niet typerend voor de architectuur uit 1916 en lijken te zijn aangebracht om het pand ouder te laten lijken dat het in werkelijkheid is.

    Gezien de huidige staat van de gevel is deze niet ‘gaaf’ of goed behouden. Ook vraagt de voorgevel om aanzienlijk onderhoud. Dit alles ondermijnt de claim dat het pand als geheel een bijzondere historische waarde heeft.

Zoals hierna wordt toegelicht betreft het hier wel degelijk een voorgevel uit 1891 met een onderpui uit 1916, zoals genoemd in de aanwijzingsbeschrijving. De voorgevel werd anders uitgevoerd dan de ingediende bouwtekening in 1891. Dit komt, ook voor wat betreft interieurindelingen, met (enige) regelmaat voor. De reden waarom bij Haarlemmerdijk 146 werd afgeweken is niet bekend.
We kunnen stellen dat de gevel wel uit 1891 komt omdat de architectonische detaillering van de gevel kenmerkend is voor de tijd waarin het pand werd verbouwd (1891). Dit was een periode waarin werd

teruggegrepen op de vormentaal van Renaissance, hetgeen in de voorgevel duidelijk afleesbaar is aan de natuur- of kunststenen elementen. De opzet en detaillering van de pui (begane grond) is wel karakteristiek voor 1916, de periode waarin de Jugendstil met z'n organische vormtaal populair was.

Dat in 1916 niet de gehele voorgevel werd vernieuwd kan worden opgemaakt aan de hand van het verbouwingsplan uit 1916. Er is een tekening van de bestaande toestand en de gewijzigde toestand. Bij laatst genoemde is in de voorgevel alleen de pui gewijzigd. Op de tekeningen van de situatie achter de voorgevel (langsdoorsnede) zijn de gewijzigde elementen herkenbaar aan de 'volle' of 'donkere' arcering. Ook daar wordt duidelijk dat alleen de pui wijzigde aangezien alleen de pui als vol is gearceerd. Gesteld kan worden dat de voorgevel in 1891 naar een gewijzigd plan werd opgetrokken en dat in 1916 een nieuwe pui werd geplaatst. Zie de tekening bestaande toestand in 1916.

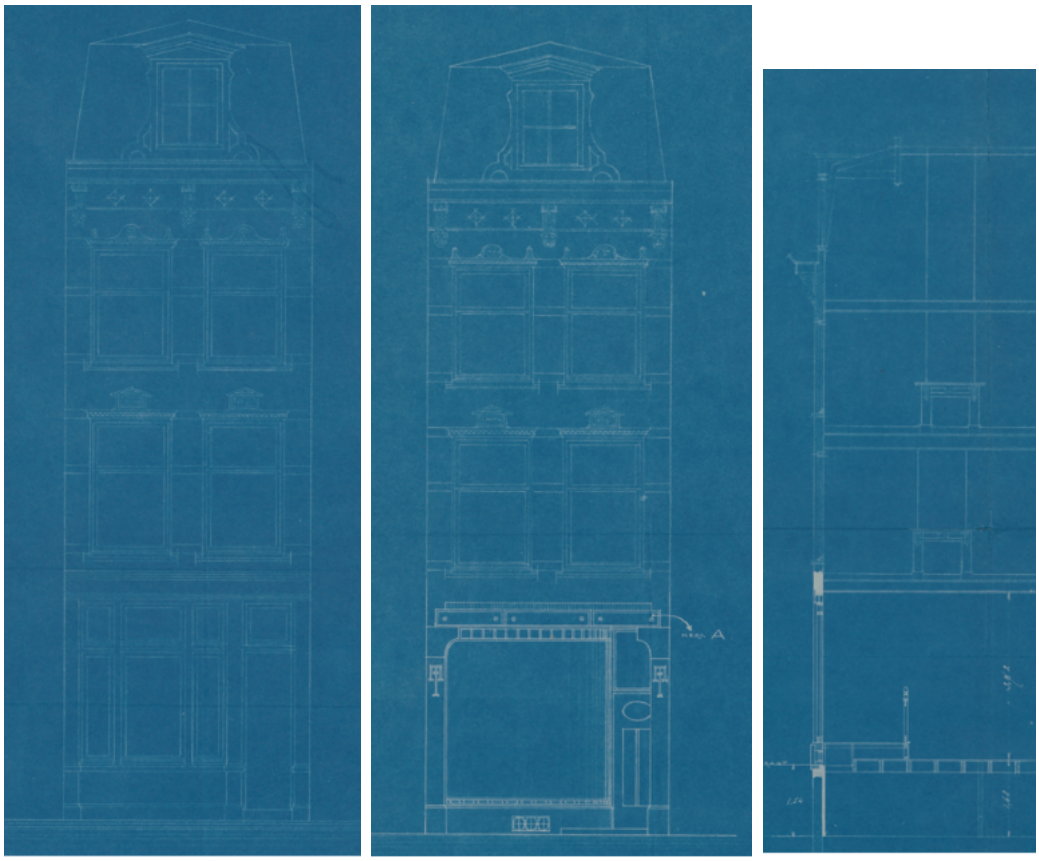

Links: de bestaande toestand in 1916; midden: de gewijzigde voorgevel; rechts: een fragment van de langsdoorsnede, met de wijziging aan de voorgevel met vol gearceerd. (BWT)

Reactie op de opsomming:

a. *De pui uit 1916 is nog aanwezig. De opzet en detaillering van de puibalk dateert uit 1916. Wel lijkt er herstelwerk te hebben plaatsgevonden. Ook het metselwerk van de borstwering is hersteld. Waarschijnlijk betreft het schadeherstel.*

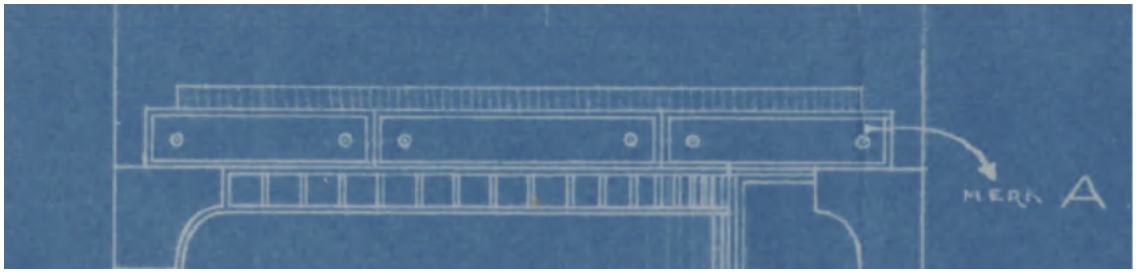

Uitsnede uit de bouwtekening van 1916. (BWT)

Uitsnede uit een foto uit 1961. Het profiel en de detaillering van de puibalk is overeenkomstig met de tekening uit 1916. (Beeldbank Stadsarchief Amsterdam, afbeeldingsbestand: BMAB00021000041_003)

De huidige situatie. Ook nu zijn het profiel en de detaillering van de puibalk overeenkomstig met de tekening uit 1916. De puibalk werd niet vernieuwd. (MenA)

b. *Een object wordt aangewezen in haar huidige situatie. De bouwkundige staat en de genoemde beschadigingen zijn niet van invloed op de monumentwaarden. Een monumentenstatus verplicht niet dat verdwenen historische elementen voorafgaand het aanwijzingsbesluit teruggebracht moeten worden.*
c. *De H-ramen (waarbij zowel het onder- als bovenraam geen roedeverdeling hebben) zijn authentiek, op de bouwtekening van 1916 zijn zij als zodanig weergegeven en tijdens het bezoek ter plaatse zijn geen aanwijzingen gezien dat zij eerder een roedeverdeling zouden hebben gehad. Als de ramen een roedeverdeling zouden hebben gehad, die later verwijderd werd, dan zou er sprake zijn van een verminderde gaafheid. Maar dat is dus niet het geval. De ramen zijn uit de bouwtijd.*
d. *De gevelornamenten behoren, net als overige behouden gebleven architectonische elementen, tot de bouwtijd van de gevel, 1891.*

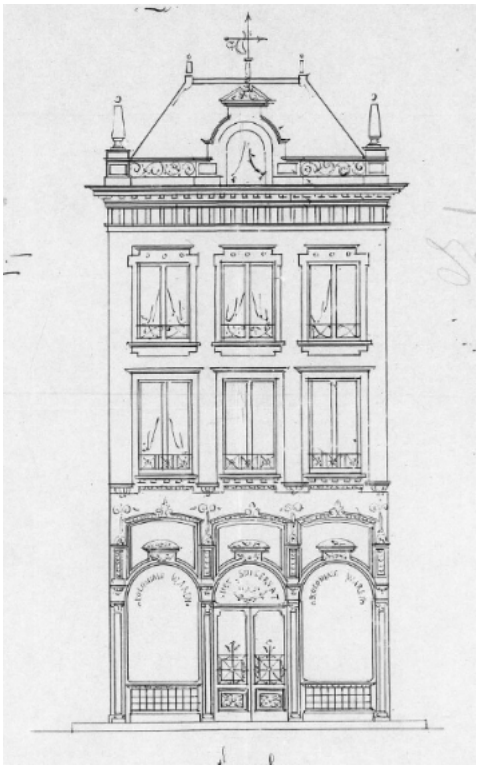

Boven: twee voorbeelden van laat negentiende-eeuwse panden met een vergelijkbare architectonische detaillering. Links: Utrechtsestraat 121 uit 1878. (Beeldbank Stadsarchief Amsterdam, afbeeldingsbestand: 5221BT904146). Rechts Stadhouderskade 160 uit 1887, let ook op de aanwezigheid van H-ramen. (Beeldbank Stadsarchief Amsterdam, afbeeldingsbestand: 010056918581). Onder, de gevel van Haarlemmerdijk 146, boven de pui. Overzicht en detail.

Concluderend is de gevel, daterend uit 1891 en 1916, vanuit architectonisch oogpunt in redelijk hoge mate authentiek. De latere wijzigingen en herstellingen zijn hierbinnen van ondergeschikt belang. De huidige bouwkundige staat en de genoemde wijzigingen en beschadigingen zijn niet van invloed op de geconstateerde monumentale waarden.

3. Het interieur bevat geen unieke of monumentale delen:
    a. Het plafond op de eerste verdieping verkeert in een matige staat en heeft scheurvorming in het stucwerk;

b. De lambrisering is niet origineel en waarschijnlijk pas in de jaren ’30 of later aangebracht;
c. De aanwezige schouwen zijn niet uniek, er zijn duizenden soortgelijke schouwen in Amsterdam;

a. Het plafond uit 1891 is vanuit architectuur- en cultuurhistorisch oogpunt bijzonder te nomen. De bouwkundige staat en de genoemde beschadigingen zijn niet van invloed op het bepalen van de monumentwaarden.
b. Op stilistische gronden kunnen de lambriseringen in de periode van de verbouwing uit 1891 geplaatst worden. Dergelijke lambriseringen passen bij de architectuur van de late negentiende eeuw en vormen een eenheid met de overige elementen uit de tijd waarin het pand werd verbouwd, zoals de traphekken en het suitekozijn.
c. De schouwen zijn stilistisch te dateren in de late negentiende eeuw en vormen een onlosmakelijk onderdeel van het architectonisch programma van de verbouwing in 1891. Zij vormen een stilistische eenheid met de overige aanwezige interieurelementen uit die periode. Dat er in Amsterdam, en ver daarbuiten, meer van dit soort schouwmantels bewaard zijn gebleven is correct. Uniciteit is in dit opzicht echter geen criterium voor het bepalen van de monumentwaarden. Binnen de context van dit pand hebben de schouwen een hoge monumentwaarde.

4. De achtergevel is volledig gewijzigd en heeft geen historische waarde. De achtergevel is in verschillende fasen structureel aangepast en dus niet meer origineel. Dit maakt een monumentale status voor het hele pand onlogisch.

De achtergevel is eenvoudig van opzet en detaillering, en dateert uit de bouwtijd. De kozijnen dateren nog (grotendeels) uit de bouwtijd, de ramen zijn vervangen. Oorspronkelijk was er sprake van een twee verticaal gekoppelde balkons. Het bepleisterde uitstek met de toiletten dateert eveneens uit de bouwtijd. Dat er zaken aan de achtergevel zijn gewijzigd, is maar beperkt van invloed op de monumentwaarden van het pand als geheel.

De achtergevel van Haarlemmerdijk 146. Overzicht en detail.

5. Dakbedekking is anders dan vermeld in de rapportage.

De dakbedekking is inderdaad onjuist geïnterpreteerd en wordt in de aanwijzingsbeschrijving aangepast. Hoewel door het vervangen van de dakbedekking en het verwijderen van de dakkapelvleugels het beeld van de voorgevel – en daarmee van het exterieur – in enige mate is verschraald, doet dat geen afbreuk aan de monumentwaarde van het pand als geheel. Dat in 1992 een inpandig terras en een dakterras zijn gemaakt was al bekend en wordt ook beschreven in de

aanwijzingsbeschrijving. De commissie heeft daar kennis van genomen alvorens positief te adviseren betreft het toekennen van de status van gemeentelijk monument.

6. Stadsgezicht biedt voldoende bescherming. Het pand valt reeds binnen een Rijksbeschermd stadsgezicht, wat betekent dat de ruimtelijke en architectonische waarde van de straat al wordt gewaarborgd. Het aanwijzen van het pand als gemeentelijk monument voegt niets toe en brengt enkel aanzienlijke nadelen voor ons als eigenaren.

Bij de inzet van het instrumentarium voor een beschermd stads- en dorpsgezicht wordt een uitdrukking gegeven aan de uitzonderlijke cultuurhistorische en stedenbouwkundige waarden van een gebied. Het is waardevol erfgoed waarvan de bijzondere waarden voor nu en in de toekomst behouden moeten blijven. Dit instrumentarium is niet ingericht om objecten specifiek te beschermen. Wanneer een object over meer waarde bezit dan dat van het gebied waarin het ligt, is het gebruikelijk de status van gemeentelijk monument toe te kennen met als doel deze waarden te borgen.
Gezien de geconstateerde monumentale waarden in de beschrijving en gelet op het positieve advies van de COK is er voldoende grondslag om Haarlemmerdijk 146 aan te wijzen als gemeentelijk monument.

7. Een monumentale status heeft economische en maatschappelijke impact. Een monumentale status:
    a. Beperkt de mogelijkheden voor noodzakelijke renovaties en verduurzaming;
    b. Verhoogt de onderhoudskosten aanzienlijk;
    c. Vermindert de flexibiliteit van exploitatie, terwijl het pand een woon- en winkelbestemming heeft.

Het klopt dat Haarlemmerdijk 146 valt binnen het Rijksbeschermde stadsgezicht "Amsterdam binnen de Singelgrachten" en de bufferzone van de UNESCO Werelderfgoed Grachtengordel Amsterdam. Ook zonder status van gemeentelijk monument adviseert de Commissie Omgevingskwaliteit over wijzigingen van het gevelbeeld. Het is onduidelijk op welke noodzakelijke renovaties de eigenaren doelen, maar het blijft ook met een monumentenstatus mogelijk om te verbouwen. Voorafgaand kunnen de eigenaren vrijblijvend contact opnemen met de monumentenadviseur van Monumenten en Archeologie om de bouwplannen te toetsen voorafgaand aan de vergunningaanvraag.

Verder is verduurzamen gemeentebreed één van de belangrijkste beleidsdoelen; dit zal ook worden meegewogen bij een vergunningaanvraag door de Commissie Omgevingskwaliteit. De gemeenteraad heeft najaar 2024 ook de Uitvoeringsagenda Duurzaam Erfgoed 2024-2026 vastgesteld. Een monumentenstatus hoeft de verduurzaming van de panden dus niet te belemmeren. Bij het Loket Duurzaam Erfgoed kan in een vroeg stadium in de planvorming van de eigenaar al contact worden opgenomen voor laagdrempelig overleg over de mogelijkheden.

De zienswijze stelt dat een monumentenstatus de onderhoudskosten aanzienlijk laat stijgen, maar geeft hierop geen toelichting. Verder zijn gewone onderhoudswerkzaamheden aan monumenten vergunningsvrij. Onder dit onderhoud worden werkzaamheden verstaan die bedoeld zijn om te behouden wat er is, zonder wijziging van materiaalsoort, vorm, detaillering, profilering en kleur. Enkele voorbeelden van vergunningsvrije activiteiten zijn

- *Overschilderen houtwerk in dezelfde kleur (zonder het hout kaal te halen)*
- *Plaatselijk metselwerk en/of voegwerk herstellen met dezelfde voeg en voegspecie*
- *Plaatselijk pleisterwerk herstellen*
- *Enkele slechte dakpannen vervangen*

- *Kozijnen, ramen en/of deuren plaatselijk herstellen of aanlassen*
- *Goten en regenpijpen herstellen*

En bij een inpandige wijziging is het van belang te weten of er monumentale waarden worden aangetast. Als na contact met de monumentenadviseur is vastgesteld dat de werkzaamheden geen monumentale onderdelen betreffen en er geen constructieve ingrepen in het casco nodig zijn, heeft u geen vergunning nodig. Een paar voorbeelden zijn:

- *Vervangen van keuken, sanitair of cv-installatie*
- *Verwijderen van recent geplaatste scheidingswanden of verlaagde plafonds*
- *Verbouwen van het interieur van een recente aanbouw (van na 1965)*

De status van gemeentelijk monument gaat niet over het gebruik van een pand. Het toekennen van de status van gemeentelijk monument legt de huidige functie dus ook niet vast.

Concluderend is het verzoek van de eigenaar om af te zien van het voornemen tot aanwijzen gemeentelijk monument en uitsluitend voor de voorgevel de status van beschermd stadsgezicht te handhaven om wel het straatbeeld te behouden maar onnodige lasten en beperkingen voor het gehele pand op te leggen.

Gezien de geconstateerde monumentale waarden in de beschrijving en gelet op het positieve advies van de COK is er voldoende grondslag om het gebouw Haarlemmerdijk 146 aan te wijzen als gemeentelijk monument.